

søster var gift med professor ved Odense Gymnasium Knud Landorph, hvis moder i et tidligere ægteskab havde været gift med Otte Knudsens ældste søn med Birgitte Lauridsdatter. Biskoppens intime sladderhistorie er viderebragt mange steder, men det er dog altid blevet ved det. Denne lidt håndfaste videreførelse af historien bliver nok vanskelig at kildedokumentere. Men mon ikke også Bircherods familieskrøne allerede har fået absolut alt, hvad den kildemæssigt kan trække?

Det er indlysende, at et så omfattende værk med et utal af konkrete oplysninger ikke kan undgå at være behæftet med småfejl og unøjagtigheder her og der. Mange er der nu næppe, men lad mig anføre et par stykker. Boy Paysen (1) fra stamtavle A nr. 14 formodes at bo i Flensborg, hvor han i 1497 nævnes som medlem af købmandsgildet og gift med Dorothea NN. Oplysningen er hentet fra *Diplomatarium Flensburgense* I s. 252, men den må gælde sønnesønnen af samme navn: B.P. (2) = A nr. 43, der var rådmand i Flensborg og netop var gift med Dorothea Ketels, en søster til borgmester Johan Ketelsen i Tønder. Farfaderen kunne derimod tænkes at være identisk med den »Boye Paynson cum vxore«, der nævnes som medlem af købmandsgildet omkr. 1450 (*Dipl. Flensb.* I s. 243).

I registret (bind 2 s. 48) kaldes Jochim Holste, død efter 1564, broder til borgmester Markvard Holste, hvilket imidlertid må være en fejlskrift, for af

Tavle VI s. 314 fremgår klart, at Jochim Holste og Frantz Holste var sønner af Markvard Holste. Da Jochim Holste allerede i 1505 med hustru optages i Kalentegildet på faderens anbefaling og 1506 optræder som storeksportør af okser, må han altså være søn i Markvards 1. ægteskab fra 1478 med Katharine (*Dipl. Flensb.* I s. 248, jf. s. 79), medens Frantz var søn i Markvards 2. ægteskab fra 1511 med borgmesterdatteren Taleke Wulff fra Kiel. Jochim og Frantz var således halvbrødre.

Jochim Holste blev senere rådmand og agtet storkøbmand i Flensborg under navnet »Olde Jochim Holste« for at skelne ham fra »Junge Jochim Holste«, der ifølge Gether s. 422 skulle være søn (A nr. 142) af Frantz Holste og Marine Payens og døde i Danmark under klokkeringning i Flensborg 1585. I registret er han imidlertid faldet ud. Dette slægtskab kan dog ikke passe, for i et brev fra 1556 omtales »Olde Jochim Holste« som død (altså ikke efter 1564), og »Junge Jochim Holste« omtales udtrykkeligt som hans søn, altså ikke søn af Frantz og Marine (*Dipl. Flensb.* II nr. 704, s. 674).

Med disse detaljer er samtidig angivet niveauet for værkets usikkerhed, hvilket næppe kan skræmme. Med en enkelt skønhedsplet og nogle perifere unøjagtigheder i enkelte genealogiske detaljer præsenteres hermed et stort og værdifuldt personalhistorisk værk, som kan anbefales en stor læserskare.

Poul Enemark

NORDEN

Hans Jacob Debes: *Politiska søga Føroya 1814-1906*. (Føroya Skúlabókagrunnur, 1993). 164 s., 140 kr.

Hans Jacob Debes: *Ein kvistur spretti ... Keldur til Føroya søgu 1879-1906*.

(Føroya Skúlabókagrunnur, 1993). 100 s., 100 kr.

På Færøerne har der længe været savnet undervisningsmateriale til færøsk histo-

rie. Med *Politiska søga Føroya 1814-1906* (Færøernes politiske historie) imødekommer Hans Jacob Debes dette behov, hvad angår en periode, hvor det færøske samfund blev gennemgribende forandret – politisk, økonomisk og kulturelt. Bogen, der er skrevet på færøsk, henvender sig derfor først og fremmest til studerende på Færøerne.

Solidt placeret i europæiske forhold tager forfatteren afsæt i færøske forhold under Napoleonskrigene, især omkring 'eventyreren' Nolsoyar-Páll. Ved Freden i Kiel blev de gamle norske bilande – Island, Grønland og Færøerne – undtaget fra Danmarks afståelse af Norge. Året 1814 danner derfor det formelle udgangspunkt. I 1816 blev det gamle Lagting nedlagt og Færøerne blev formelt et dansk amt. En række dynamiske amtmænd fik fra 1820'erne sat skub i udviklingen. Debes gennemgår herefter, hvordan Færøerne først blev repræsenteret i Stænderforsamlingen i Roskilde for siden at få tinglæst Grundloven, uden at færingerne selv var hørt derom. Senere, i 1852, blev Lagtinget »genoprettet« i form af et udvidet amtsråd, udvidet fordi det havde ret til at fremsætte lovforslag om færøske anliggender. Efter en kort beskrivelse af 'Færøernes første politiker' Niels Winther, der omkring 1850 kækt udfordrede de danske embedsmænds stærke position, følger herefter en gennemgang af både kulturelle (skole og sprog) og økonomiske forudsætninger (frihandel 1856) for den nationale vækkelse fra omkring 1880. Den startede dog blandt færøske studenter i København og vandt langsomt indpas på Færøerne. Bogens sidste tredjedel er helliget disse forhold og afsluttes med en beskrivelse af nationalbevægelsens politisering omkring århundredskiftet, dvs. den politiske deling mellem sambandsfolk og selvstyrefolk. Punktummet sættes med »Fallið«: Lagtingets afvisning af det »Tilbud« om øgede be-

føjelser til Lagtinget, som den ubetinget ledende selvstyremand Jóhannes Patursson i 1906 havde fået af justitsminister Alberti.

Med bogen har Hans Jacob Debes med sin store indsigt i færøsk historie leveret en god undervisningsbog, der uden tvivl vil finde god anvendelse. I lyset af den voksende faghistoriske forskning i Færøernes historie det sidste årti fortjener enkelte forhold i bogen et par kommentarer. Først må det dog nævnes, at Debes i starten af bogen er kommet til at nævne 1380 som året, hvor Færøerne kom under Norges krone (s. 14). Det skete allerede i 1035, hvor ved øerne kom under den danske krone i 1380.

Debes anfører som en ny og rimelig forklaring, at det gamle lagting tømtes for indhold som følge af forligelseskommissionernes indførelse i 1797 og derfor blev nedlagt i 1816 (s. 28f, 34). Det savner nu stadig at blive undersøgt. Lagtingets funktioner var utvivlsomt dalende allerede fra det 18. århundredes midte, nærmere sammenfaldende med et mere effektivt dansk centralstyre. Som Debes nævner, var der allerede i 1772 (og senere i 1802 og 1805) stillet forslag om tingets nedlæggelse (s. 27f). – I forlængelse heraf må det nævnes, at 1814 som *formelt* periodeskel ikke er indlysende. Da tilknytningen til Norge *reelt* i løbet af det 18. århundrede opførte – til fordel for forbindelser i København – må det jo siges, at i 1814 skete der *de facto* ikke noget. Det gjorde der derimod i 1816, da Færøerne ikke blot formelt, men også reelt blev et dansk amt og administreret som sådan. Som skelsættende år er 1814 uden betydning, mens begivenhederne i 1816 fik afgørende betydning langt op i tiden.

Debes anfører tillige flere gange, at færøsk politik sov hen efter Niels Winther (s. 51, 73, 83). Det er næppe rigtigt. Færøsk politik foregik efter 1851-52 in-

den for de nye institutionaliserede rammer, dvs. i et samarbejde mellem Rigsdagen og Lagtinget. Men tiden fra 1852 til 1880'erne er bemærkelsesværdigt dårligt undersøgt. I denne bog beskrives perioden mest i embedsmands- og politikerportrætter (s. 69-87). Efterfølgende nævnes det dog, at i perioden skabtes grundlæggende forandringer i samfundet, forandringer, der medførte helt nye betingelser for færøsk politik (s. 88). Debes nævner som eksempler (s. 88ff) blandt andet ophævelse af det kongelige handelsmonopol (1856), slupffiskeriet (fra 1872), kommunallove (1866/1871) og skoleloven (1872). Ved et opslag i Bonnevis og Mitens *Færøsk Lovsamling* (1932) ses over tyve større reformer og lovarbejder i det første kvarte århundrede efter Lagtingets (gen)oprettelse i 1852. Hvordan alt dette arbejde forløb i samspil mellem Rigsdagen og Lagtinget, mellem færøske politikere og danske embedsmænd i Lagtinget og især hvilke grupperinger, der utvivlsomt tegnede sig i Lagtinget, ja, det er forhold i færøsk politisk historie, der endnu står ubesvaret. Mere sigende end »sov ind«, er det nok at se perioden efter Winther som en tid med »udramatisk samarbejde«. Kun i lyset af de mange og ofte højspændte konfrontationer efter 1906 virker perioden »indsøvet«.

Grunden til at fremhæve dette forskningsmæssige tomrum er, at Debes' eget forskningsområde – nationalbevægelsen fra 1880'erne til 1906 – på en måde bliver styrende for bogen: perioden indtil 1880'erne gennemgås – ligesom i Debes' disputats (1982) – som *forudsætninger* for den nationale vækkelse, og ikke i dens egen tidsbetingede sammenhæng. Det er for så vidt i orden, dog må man så kunne forvente dybere analyser af disse forudsætninger end tilfældet er. 'Det nationale' er i det hele taget styrende for Debes' historieskrivning. Mens historieforskningen generelt

i disse år arbejder ihærdigt på at påvise nationalstaten som en *moderne* opfindelse, går færøsk forskning den modsatte vej. Foruden en ofte underliggende – og ind imellem udtalt – indignation over, at danskerne altid har gjort færingerne uret, hersker f.eks. endnu tendensen til at skabe nationale helte: Nolsoyar-Páll i starten, Niels Winther i midten og Jóhannes Patursson i slutningen af århundredet – alle i glas og ramme! Tilbage står så store huller i vor viden om færøsk historie, såvel angående vigtige begivenheder og temaer som af dybere udviklinger.

Bogen er ikke forsynet med et noteapparat, men slutter med en kilde- og litteraturoversigt. Man skal imidlertid i forvejen være velbevandret i færøsk historie for at få videre nytte deraf, og netop i en undervisningsbog havde en kommenteret litteraturvejledning utvivlsomt fungeret bedre. For den kulturhistoriske forskning foreligger der flere sådanne oversigter (bl.a. i *Fortid og Nutid* 1964 og 1989), men ikke for den politiske historie. Det bør også nævnes at der i litteraturlisten – som stort set er identisk med listen i Debes' disputats (1982) – mangler vigtige arbejder fra det sidste tiårs megen færø-forskning, f.eks. Petur M. Rasmussens disputats (1987), Jonathan Wylies glimrende afhandling (1987) og i øvrigt også forfatterens egen Patursson-biografi (1992). Helt urimeligt virker det dog, at kollegaen, professor Jóan Pauli Joensens mange solide arbejder overhovedet ikke er nævnt.

Sammenfattende må det siges, at bogen indeholder en bred oversigt over den foreliggende viden om færøsk 19. århundredes historie. Ikke-færøsk kyn-dige kan dog stadig forlade sig på tidligere danske og engelsksprogede værker og artikler.

Bredere (dansk) interesse knytter sig

nok til den tilhørende kildesamling. Titlen »Ein kvistur spretti...« er fra et Patursson-citat og kan oversættes »En kvist bryder frem...«. Dermed hentydes til samlingens emne, nemlig nationalbevægelsens fremvækst i tiden 1879-1906. Det er en ganske fornuftig begrænsning – selv en større samling kilder til den politiske historie 1814-1906 var blevet alt for selektiv og usammenhængende til at kunne bruges til ret meget. I stedet har Debes indsigtfuldt samlet en pæn buket af kilder – fortrinsvis kildeuddrag – der belyser den voksende nationalbevidsthed, i det mindste hos en lille kreds. Gennem bl.a. private breve, erindringer, avisartikler, mødereferater, foredragsmanuskripter, dokumenter vedrørende »Tilbuddet« 1906, samt programmerne fra Sambandspartiet (1906) og Selvstyrepatriet (1906), bliver der givet et eminent indblik i den kulturelle nationalbevægelses udvikling og overgang til den politiske arena. Kilderne, som synes fornuftig udvalgt og relevant citeret og tilmed smukt disponeret i otte afsnit, er i sagens natur alt-overvejende på dansk. Da samlingen knytter an til *Politiska søga Føroya 1814-1906* er der udover korte kildeoplysninger ingen kommentarer. Nogle vil sikkert opleve dette som en mangel, men netop derfor kan nationalismeforskere og andre med interesse for nationale problemstillinger her hurtigt blive bekendt med en nationalbevægelses udvikling i en lille befolkning.

Kenn Tarbensen

Jostein Nerbøvik: *Bønder i kamp. Bygdefolkets Krisehjelp 1925-35*. (Det Norske Samlaget, 1991), 310 s., 298 Nkr.

Der er tidligere skrevet udførligt om den agrare krise- og protestbevægelse Bygdefolkets Krisehjelp (BK), der ekssi-

sterede fra 1931 til 1935. Aligevel har denne bog sin berettigelse, fordi tilgangen og perspektivet er et andet.

Det væsentlige for Nerbøvik er nemlig at fange den særlige »krismedvit«, krisebevidsthed, som BK opfangede og udtrykte, og se hvordan kravene herfra blev kanaliseret ind i det organisatoriske og politiske system.

Baggrunden for krisebevægelsen var især den hårde deflationspolitik som følge af pariføringen af kronen i 1920'erne. I endnu højere grad end nutidens fastkurspolitik blev pariføringen moralsk og nationalt begrundet ligesom i Danmark. En tilbagevenden blev betragtet som forudsætningen for social harmoni, økonomisk vækst og politisk stabilitet. Det lykkedes at få kronen i pari i 1928. Men prisen var en udbredt gældskrise, der blev forstærket med priskrisen fra slutningen af 1929. I tørre tal var resultatet en halvering af ejendoms- og jordpriserne fra 1920 til 1932, et stærkt fald i produktpriserne, men en reel fordobling af gælden på grund af deflationen. Resultat: 23.000 kundgjorte tvangsauktioner i bygderne i 1932.

På den baggrund rejste der sig fra slutningen af 20'erne et stærkt krav om nedskrivning af gælden. BK blev stiftet i 1931, i øvrigt på samme tidspunkt som Landbrugernes Sammenslutning i Danmark, og havde som hovedmål at presse politikere og organisationsledere til at hjælpe debitorerne. I 1933 ændrede Krisehjelpen strategi og gik sammen med andre højreradikale grupperinger ind i Quislings nystiftede parti National Samling uden at det gav nogen som helst mandatgevinst. To år senere gik bevægelsen i opløsning, medens flere af lederne fortsatte ind i nazistpartiet.

En senere tid, bl.a. Edvard Bull i *Norges Historie* bind 13, har ikke tillagt BK den store betydning. Jostein Nerbøvik viser imidlertid ret overbevisende, at BK tvang de norske landboforeninger,